

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

KÜRT SORUNUNA KALICI ÇÖZÜM: ADALET TEMAYÜLÜ

Abdülbaki ERDOĞMUŞ*

ÖZET

Kürt Sorunu bugün itibariyle yalnız Türkiye'nin ve Kürtlerin yaşadığı devletlerin değil Ortadoğu coğrafyasının ve dolayısıyla Dünya'nın en önemli meselelerinden birisidir. Her ne kadar şiddet ve milliyetçilik üzerinden gündeme gelse bile Kürt Sorununu 19. ve 20. yüzyıl siyasi hareketlerinden ve bölgemizin genel gidişatından özellikle Irak ve Suriye'deki gelişmelerden bağımsız ele alınamayacak bir konudur.

Bu meselenin çözümü ve atılması gereken adımlar Kürtlerin önümüzdeki yüzyılda nasıl bir Ortadoğu coğrafyasında yaşayacağını da ipuçlarını vermektedir. Böyle hayati öneme sahip bir mesele hakkında değişik ideolojik ve fikri çözüm önerileri sürekli gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. Her fikrin serbestçe tartışılması elbette önemlidir. Ancak sunulacak çözüm önerisinin hem bölgemizin tarihi arka planıyla, hem bugünüyle hem de şekillenecek olan yenisünya düzeniyle uyum içinde olması gerekir.

Bu sebeple Kürt sorunun çözümüne ilişkin yapılacak önerilerin bütün bölge halklarının kabulünü sağlayacak nitelikte olması, bunun için de yapılması gereken ve ileri sürülecek çözüm önerisinin hak ve adalet temelinde, herkesi kapsayacak, coğrafi bütünlüğü koruyacak ve toplumsal barışımıza katkı sağlayacak nitelikte olması gerekir.

İslam inanç ve kültür sisteminin birleştirici unsuru, milliyetçilik akımının yaptığı tahribat, şiddet sorunu, farklı devletlere dağılmış, farklı rejimler altındaki Kürtlerin değişkenlik gösteren talepleri ışığında bir çözüm önerisi sunulması bir zorunluluktur. Bu nedenle bir hak talebi yöntemi olarak şiddetin de oluşturduğu tahribatı en aza indirecek bir çözüm yolu önerisi sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: Kürt, Kürt Sorunu, Said Nursi, Adalet, PKK.

GİRİŞ

Kürt Sorunu bugün itibariyle Türkiye'nin en önemli meselesidir. Özellikle son otuz yılda şiddetle birlikte anılmaya başlanan bu sorunun çözümü hem Türkiye hem bölgemiz için hayati öneme haizdir. Amerika'nın Irak'ı işgali sonrası Kürtlerin Kuzey

* 21. Dönem Diyarbakır Milletvekili, ab_erdogmus@hotmail.com

Irak'ta elde ettiği kazanımlar ve Suriye'de yakın zamanda Kürtlerin elde etmesi muhtemel kazanımlar Türkiye Kürtlerini ve elbette Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Türkiye, toprak bütünlüğünü muhafaza etmek istiyorsa bu sorunla daha cesur bir şekilde yüzleşmeli ve bu sorunu en kısa zamanda çözüme kavuşturmalıdır. Bunun için de tartışmaların merkezinde daha çok sorunun çözüm yöntemleri vardır.

Bu sorunun nasıl çözülebileceğine ilişkin önerilerde bulunmadan önce Kürt sorununun nerden bu noktaya geldiğini belirtmekte fayda görüyorum. Bu nedenle Osmanlı-Kürt ilişkileri ve Cumhuriyet – Kürt ilişkileri önem arz etmektedir. İlk iki başlık altında Kürtlerin Osmanlı ve Cumhuriyet dönemimdeki konumlarına değindikten sonra üçüncü başlık altında sorunun asıl kaynağı olan ulus-devlet ve milliyetçilik üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

1. OSMANLI DÖNEMİNDE KÜRTLER

Osmanlı-Kürt ilişkilerini iyi bilmeden Kürtler hakkında doğru bir fikir yürütmek mümkün değildir. Osmanlı'nın, savaşlarla Kürdistan coğrafyasına hâkim olmadığını bilmemiz gerekir.

Yavuz Sultan Selim'in, İran Şahı İsmail'e karşı kazandığı zaferin en büyük desteği Kürtlerdir. Büyük Kürt Bilgini İdris-i Bitlisi'nin, Kürt Emirliklerini birleştirerek Yavuz Sultan Selim'in safında yer alması, hem Osmanlı hem de Kürtler için yeni bir dönem olmuştur.¹ Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi de aynı dönemde ve Kürtlerin desteği ile gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Kürtlerin özellikle Doğu seferlerinde, Osmanlı Ordusunda ön saflarda savaşarak Osmanlı'ya Doğu'nun kapısını açtıkları iddiaları doğrudur. 16. yüzyıl başlarında imzalanan Amasya Anlaşması'nın, Kürtlerin lehine veya aleyhine olduğu tartışmaları bir tarafa; Tanzimat Dönemine kadar, yaklaşık üç yüz yıl, Kürtlerle Osmanlı yönetimi arasında ciddi bir sorun yaşanmamıştır. İdris-i Bitlisi ile başlayan süreç, yaklaşık üç yüz yıl neredeyse sorunsuz sürmüştür. Bu dönemde Kürtler, zaman zaman karşılaştıkları haksızlık ve adaletsizliğe rağmen Osmanlı'nın parçası olmaya devam etmişlerdir. Daha sonra başlayan sorunların nedeni de asla Kürtler değil, Osmanlı'da Tanzimat'la beraber başlayan dayatmacı, merkezîyetçi devlet yapısıdır. Her şeye rağmen son Osmanlı Padişahı Abdülhamit'e kadar Osmanlı'ya sadık kalan tek tebaa Kürtler olmuştur.

Osmanlı'nın son dönemlerine doğru bazı Kürt ayaklanmaları, çatışmalar, başkaldırıları olmuştur ancak 19. yüzyıla kadar Osmanlı'ya karşı çok önemli ve kapsamlı bir isyanın olduğunu söyleyemeyiz. 1516'da Osmanlı Devleti ile yapılan anlaşma sonucu

¹ Yavuz Sultan Selim ile Yapılan anlaşmanın esasını da Kürtlerin adalet talebi oluşturmuştur. Büyük alim İdris-i Bitlisi'nin önderliğinde yirmi beşten fazla Kürt beyi, kendi arzuları ile Yavuz Sultan Selim'e itaat etmişler ve şöyle demişlerdir: "Bizler canlarımız, mallarımız, iyalimiz ve dinimizin emniyeti için size itaati arzuluyoruz. İslam'ı tatbik ve adaleti tesis için sizin hakimiyetinizi zaruri görüyoruz" Bkz. Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, Bilinmeyen Osmanlı, OSAV, 2000, s.140.

Kürdistan, aşiret dağılımlarına göre değişik bölgelerde oluşturulan emirlikler ve beylikler aracılığıyla merkezî yönetime bağlı, özerk bir şekilde yönetilmiştir. Büyük ölçüde dağılıma ve değişime uğramasına rağmen bu durum, 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Denilebilir ki, asıl problem, Osmanlı yönetiminin modernleşme ve merkezileştirme çabalarıyla başlamıştır. Modernleşmenin gereği olarak Kürt özerk yönetimlerine son verilmiş, yaklaşık üç yüz yıl devam eden emirlikler ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemde, Osmanlı'ya karşı girişilen başkaldırıları sonuçsuz kalınca dağılan beylikler ve aşiretler toparlanamamış, güçlerini birleştiremedikleri için de Osmanlı'ya karşı başarı gösterememişlerdir. Osmanlı'nın Kürtlere yönelik merkezileştirme operasyonu, daha sonra da Kürtlerin devlet kuramamalarının en önemli nedenlerinden biri sayılabilir. Buna rağmen, çöküş döneminde, hatta Hilafetin kaldırılmasına kadar Osmanlı ile Kürtlerin kol kola olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kürtler, Osmanlı hâkimiyetinde yüzlerce yıl, Türkler başta olmak üzere diğer unsurlarla birlikte "Osmanlı", "millet" üst kimliğinde birlikte yaşamışlardır. Bu durum Kürtlerin kendi aidiyetlerini, kimliklerini korumalarına ve kendi kendilerini yönetmelerine engel olmak yerine imkân vermiştir. Bunun için de Osmanlı'nın dağılmaması için Kürtler ellerinden geleni yapmıştır. Bu coğrafya da nüfus yoğunluğuna rağmen "milli devlet" kuramamalarının arka planında bu nedenin de olduğu iddia edilebilir.²

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÜRTLER

2.1. Cumhuriyetin Kuruluş Döneminde Kürtler

Kürt sorununu; sonuçları üzerinden yola çıkarak anlamak ve çözmek mümkün değildir. Tarihsel nedenlerini, 20. yüzyılın başlarında yerel, bölgesel ve uluslar arası boyutlarını iyi bilmek gerekir. Kürtler, Milli Mücadele'ye sonuna kadar destek verdiler. Bu destek, ilk meclisin kuruluşuna ve ülkenin düşman işgalinden kurtarılma-

² Koca bir Osmanlı terekisi paylaşılırken, hatta buna 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında Çarlık Rusya'sının yıkıldığı süreç de eklenirse, Birleşmiş Milletler için bir Kürt devleti kurulmak isteniyorduyorsa bunun için uygun şartlar vardı. Irak, Osmanlı'dan ayrıştırılırken bunun bir bölümünün adı bir Kürt devleti olabilirdi. Bugünkü kadar büyük bir Irak yerine daha küçük bir Irak olabilirdi. Ancak bunun gerçekleşmemiş olmasını o dönem Kürt toplumunda var olmayan milliyetçilik duygularıyla ve Kürtlerde baskın olan dini kimlikle açıklamak mümkündür diye düşünüyorum. Emperyalist güçler milli devletleri desteklerken, dini merkezli yeni bir devlet istemedikleri aşikârdı. Bu kadar yoğun nüfusa ve uygun koşullara rağmen, 20. yüzyılın başlarında devlet olamamalarının uluslararası boyutları önemlidir. Emperyalist ülkelerin (İngiltere, Fransa) işgal güçlerini çekmeye başladıkları dönemde, sömürge toprakların neredeyse tamamında bağımsız devletler oluşmuş, bir kısmı için de muhtariyet/özerklik tanınmıştır. Kürtler için ise, tam tersi bir durum söz konusudur. Toprakları dört ayrı parçaya bölünmüş, halkı da dört ayrı devletin egemenliğine bırakılmıştır. Bunun en önemli nedeni; petrol kaynakları üzerinde Kürtlerin pazarlık konusu yapılmasıdır. Petrol karşılığında Kürtler; emperyalist işgalciler tarafından kaderlerine terk edilmişlerdir. Bunun en bariz örneği, Musul Vilayeti pazarlığında yaşanmıştır.

sına kadar devam etti. Ülkenin birçok yerinde muhalif hareketler olmasına karşılık, 1921 Koçgiri olayları dışında Kürt kaynaklı ciddi bir olay da yaşanmamıştır. 23 Nisan 1920'de toplanan Büyük Millet Meclisi'nde Kürtler yaklaşık yetmiş milletvekiliyle temsil edilmişlerdir.

Kaldı ki 1920'de kurulan TBMM'de yer alan Kürt temsilcilerinin Cumhuriyetin kuruluşunda rol aldıklarını ve Cumhuriyete karşı bir itirazlarının olmadığını da biliyoruz. Daha sonra meydana gelen olayları, cumhuriyet rejimine karşı bir isyan olarak nitelendirmek pek gerçekçi değildir. Problem Cumhuriyet uygulamalarıyla başlamıştır. Sorun, uygulamalardadır. Mezopotamya'nın beş bin yıllık, Osmanlı'nın da yaklaşık dört yüz yıllık sadık tebaası olan Kürtler, 1924 Anayasa ile yok sayılmıştır. Kürt kimliğinin yok sayılması sadece tarihsel bir gerçeği ortadan kaldırmaktan ibaret değil, başlı başına bir milletin aşağılanmasıdır. Beş bin yıllık bir millet tarih sahnesinden silinmek istenmiştir. Kürtler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Türkleri sayılmıştır. Bence Kürt kimliği, ilk olarak bu tarihten itibaren sorun olarak Türkiye'nin siyasal gündemine gelmiştir. Buna göre Şeyh Said hareketi başta olmak üzere başkaldırı olaylarını yeni durumu ret, 1924 Anayasasına itiraz, dayatmalara veya Kürtlerin kurulu yerleşik düzenlerine yapılan müdahalelere karşı ayaklanma olarak nitelendirilmesi gerçeğe daha yakın olacaktır. Bu ret ve itiraz elbette Müslümanlıkla da ilintilidir, çünkü Müslümanlık, inkâr edilen Kürt kimliğinin en vazgeçilmez ögesidir. İsmet Paşa; 1925 Şeyh Said ayaklanmasının bastırılmasından sonra şunları söylemektedir:

*“Milliyet yegâne vasıta-i iltisakımızdır. Diğer anâsır Türk ekseriyeti karşısında hâiz-i tesir değildir. Vazifemiz, Türk vatani içinde bulunanları behemehal Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek anâsırı kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerde arayacağımız evsaf her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır.”*³

Bu ifadeler, Kürtlere yönelik asimilasyon, baskı, şiddet politikalarının sistemli hâle dönüştüğü ve hükümetin siyasal hedefi olduğunun açık göstergesidir. Bu hedef çerçevesinde zorunlu iskân başlamış, Kürt bölgelerine özellikle göçmen Türkler yerleştirilmiştir. Başta Kürtçe olmak üzere Türkçe dışında dillerde konuşmanın ve Kürtçe isimlerin yasaklanması, soyadı kanununun çıkarılması, yer adlarının Türkçeye çevrilmesi, bürokrasinin tamamen Kürtlerden arındırılması gibi köklü ve sistematik kültürel linç girişimleri bu dönemin ürünüdür. Buna dinî hayata dair modernleşme uygulamalarını da ilave edersek bu dönemi ve aktörlerini daha iyi anlamış oluruz.

³ “Milliyetçilik tek birleştiricimizdir. Diğer unsurlar Türk çoğunluğun karşısında etkileme gücüne sahip değildir. Vazifemiz, Türk vatani içinde bulunanları her halükarda Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek unsurları kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerde arayacağımız nitelikler, her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır.” Vakıf gazetesi, 27 Nisan 1925.

Osmanlı bakiyesi üzerinde kurulan Modern Türk devleti, bu dönemde etnik temelde, tek ideoloji, tek kimlik, tek ulus, tek millet üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır. Bütün kaynaklar bu amaca yönelik kullanılmıştır. Toplum buna zorla uydurulmaya çalışılmış, uymayanlar ya da direnenler her türlü baskı, şiddete maruz bırakılmışlardır. Bütün bunlar yeni bir medeniyet iddiası ile yapılmıştır. Bu zihniyete göre, yeniden tarih sahnesine çıkmak için yeni bir ulus inşa etmek, Türkleri geri bırakan İslam'ın etkisinden kurtulmak, Batı'ya benzemek ve Batılılar gibi modernleşmeleri gerekecekti. Medeni dünyaya geçmek adına bunca cinayet, vahşet, zulüm işlenmiş, koskoca bir medeniyet mirası ve altı yüz yıllık İmparatorluk yok sayılarak bu noktaya gelinmiştir.⁴

2.2. Son Otuz Yıl, PKK ve Kürtler

PKK ile birlikte son otuz yıllık süreçte, Kürt Sorunu şiddet ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Aslında yaklaşık otuz yıllık süre içerisinde PKK'nın örgütsel yapısı, siyasal amaçları hakkında kamuoyu doğru bilgilendirilmemiştir. Devletin inkâr ve ırkçı politikaları dışında 12 Eylül askeri darbesi ve bu dönemde sadece Diyarbakır Cezaevi'nde siyasi mahkûmlara yönelik insanlık dışı uygulamalar bir örgütün altyapısı ve toplumsal desteği için yeterli nedenlerdir. 12 Eylül döneminin baskı ve işkencelerinin tarifi yapılamaz bir insanlık ayıbı olduğunu herkesin bilmesi gerekir. Bu dönem uygulamaları ile insanlık onuru ve haysiyeti ayaklar altına alınmıştır. Mahkûmlara yönelik akıl almaz işkenceler yakın tarihimizin yüz karasıdır. Kürtlerin bir kısmı için PKK böyle bir dönemin tepkisel hareketidir.

Diyarbakır Cezaevinde yapılan işkencelerin sonuçları üzerinde durmakta yarar vardır. İşkenceye direnme kararlılığını gösteren, kendilerini yakmak suretiyle olup bitenleri dünya kamuoyuna duyuran, ölüme âdeta meydan okuyarak kahramanlaşan Kürt militanları, sergiledikleri bu unutulmaz direnişleriyle Kürt hareketlerinin de en itici gücü olmuşlardır. Cezaevinde yaşananlar ve olayların kahramanları PKK militanları için birer efsanevi sembole dönüştüler. Böyle bir dönemin ve sonrasının

⁴ Bu anlayış İttihat ve Terakki'nin zihniyetiydi. Onlar da Osmanlı Devleti'nin ve Müslüman coğrafyasının geri kalımlığının gerekçesi olarak İslam dinini görüyorlardı. Bu anlayış açıkçası körlüktür. Bu körlüğe bugün bazı örgütlü Kürtlerin de dahil olması ise kendi toplumunu, ve toplumun değerlerini bilmemekle veya bu değerlere düşmanlıkla açıklanabilir. Elbette Batılıların sanayi devrimi ile geldikleri noktaya İslam dininin emir ve yasaklarına uyararak gelmek mümkün olmayabilir, çünkü İslam dini başkalarının kaynaklarını sömürerek, o sömürü üzerine refaha ulaşmaya izin vermez. Müslüman meşru dairede çalışarak kendisinin ve toplumunun refahı için mücadele eder. Müslümanların son iki yüz yıllık zelliliğinin sebebi ise Müslümanlara bin dört yüz yıldır yol gösteren Kur'an'ın aydınlatıcı ışığından istifade edilmemesidir. Tembellik, ümitsizlik ve ayrılık tohumlarından silkinerek mücadele etmek gerekir. "İnsana ancak çalıştığına karşılığı vardır."(Necm, 39), "Aynılığa düşmeyin." (Şura, 13) ve "Ümidinizi kesmeyin." (Zümer, 53) Kuran ayetleri yol göstericidir.

Marksist ideoloji ile birleştirilmesiyle ortaya silahla mücadele eden bir örgütün çıkması aslında günün şartlarında normaldi.⁵

PKK, ilk olarak 15 Ağustos 1984'te Şemdinli ve Eruh'ta yaptığı eylemlerle sesini duyurduğunda, "bir avuç eşkıyanın işi" denilerek hafife alınmış, ancak yoğun çatışmalar, kanlı karakol baskınları ve giderek artmaya başlayan toplumsal destek karşısında 'Olağanüstü Hâl' ilan edilmek zorunda kalınmıştı. TSK ve devleti yönetenlerin "üç-beş eşkıya, çakıl taşı" edebiyatı sürüp giderken, PKK Kürtler arasında ideolojik ve duygusal ilişkiler kurmaya çalışıyordu. Marksist bir felsefe ve ideolojik temelle dayanmasına rağmen mücadele içerisinde toplumsal modernleşmeyi ve sekülerleşmeyi bir yaşam tarzına dönüştürerek güçlenmiştir. Daha önemlisi muhafazakâr/dindar bir toplum içerisinde kabul görerek kurumsallaşmış ve Marksist bir örgüt olarak ulusalci bir silahlı harekete dönüşmüştür.⁶

Bugün artık PKK ile Kürtler arasındaki ilişkinin doğru teşhis ve tespit edilmesi gerekir. PKK'nın milyonlarca Kürdü sadece silah gücü ile yönlendirdiğini iddia etmek gerçekçi değildir. Halkın PKK'ya olan desteğini, şiddet ve teröre destek olarak nitelendirmek yanlıştır. PKK, halkın kültürel, sosyal ve siyasal taleplerini devlete dayatan bir örgüt olarak da taraftar bulmuştur. Her ne kadar PKK ve Kürt Sorunu birbirinden bağımsız olarak çözülmesi gereken sorunlar olsa da bugün gelinen noktada sadece birini diğerinden bağımsız olarak çözmek mümkün değildir⁷. Esas olarak, isyanların hiç biri Kürt sorununun nedeni değildir, aksine isyanları doğuran Kürt sorunudur. Tartışmanın merkezinde yer alan PKK'da; ideoloji, strateji ve yöntem farklılığına rağmen bir neden değil sonuçtur. Kürt sorununun müsebbipleri, Kürtleri yok sayan, tarihî haklarını inkâr eden yönetimler ve zihniyetlerdir. PKK'yı da var eden, besleyen, güçlendiren bu zihniyetin kendisidir. Bu nedenle sorunun asıl kaynağı Osmanlı devletinin mirası üzerine oturan ama o mirası yok sayan Modern Ulus-Devlet'tir.

⁵ Silahlı mücadelenin Kürtlerin lehine mi aleyhine mi olduğu tartışmaları bir tarafa, baskı ve dayatmalar yeni bir isyan daha başlatılmıştı. Ancak bu hareket sadece silahlı bir hareket olarak kalmamış, Kürt toplumunu modernleştirme, sekülerleştirme idealiyle Kürtler içinde kabul görmüştür.

⁶ Bu gerçeğe rağmen, hala Örgüte katılan binlerce gencin amacı ve ideali, mücadele enerjisi ve örgüte verilen kitlesel desteğin nedenlerini saptırmak suretiyle kamuoyu çok açık bir biçimde aldatılmaktadır. Yoksulluk, eğitimsizlik, aldatılmışlık gibi gerekçeler ileri sürülerek meselenin siyasal, sosyal, kültürel ve manevi boyutu hep dikkatlerden uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Bu çabalar artık kitlesel ve siyasal desteğe sahip olan PKK'yı görmezden gelmeye yetmemektedir.

⁷ 2008 yılında yayınlanan "Mahzun Mezopotamya" adlı kitabımda, dönemin koşullarını göz önünde bulundurarak "Muhatapsız çözüm" önerisinde bulunmuş ve "Sorunun Kürt meselesi üzerinden çözümü, muhatapsız ve hukuk devleti modeli ile mümkündür. Sorunun PKK üzerinden çözümü ise örgütün dolaylı-dolaysız muhatap alınarak anlaşmaya gidilmesidir." tespitinde bulunmuştum. Ancak Türkiye'nin PKK ile müzakerelerine rağmen PKK sorununu çözmemesi ve bölgedeki yeni gelişmeler iki sorunu daha girift hale getirmiştir. "Muhatapsız Çözüm" için bkz. Abdulkaki Erdoğan, *Mahzun Mezopotamya*, Elips, Ankara, 2008, s. 258.

3. SORUNUN KAYNAĞI

3.1. Modern Ulus – Devlet

Modern ulus-devlet olmanın gereği olarak yapılmak istenen, dini, devlet ve toplum hayatından çıkarıp vicdanlara hapsedmek, etnik farklılıkları da “Türklük” potasında eriterek yok etmektir. Bugün Türkiye’de yaşanan Kürt sorunu dâhil bütün problemlerin temelinde bu anlayış vardır. Yüz yılı aşkın bir süredir coğrafyamızda farklı unsurlar zorla, dayatma ve baskılarla ancak bir arada tutulmuşlardır. Kürtler zora dayalı birlikteliğin en açık örneğidir. Kürtler, resmi ifade ile 29 kez devlete baş kaldırmışlardır. Sonuncusu ise değişen bölgesel koşullara ve aktörlere rağmen savaşını sürdürmektedir. Adına ister terör, ister isyan densin var olan bu inkâr edilemez durumdur. Kurulu düzenle barışık bir kesim dışında Kürtlerin büyük çoğunluğu, İsyanın içinde olmamasına ve şiddeti çözüm görmemesine rağmen kurulu düzene itiraz etmekte ve kendilerini başka bir etnik kimlikle tanımlamayı kabul etmemektedirler. Bu nedenle Kürt sorunu ne terör sorunudur ne de PKK sorunu. Ancak sorun çözümsüz kaldıkça isyan gerekçeleri güçlenmekte ve gerekçeler üzerinde PKK etkisini artırarak seküler toplumsal yapıyı şekillendirmeye devam etmektedir.

Buna göre, Türklük etnik temeline dayalı, egemen Türk ulusalcılığına karşı, aynı ideolojik temellere dayalı ulusçu Kürtler de ulusal hak talep etmektedirler. Daha açık bir ifadeyle PKK, modern Türk devletinin ırkçı dayatmalarının ürünü olarak Kürt ulusalcılığının öncülüğünü yapmaktadır. Türk insanının anlamakta güçlük çektiği, Kürt taleplerinin mahiyeti de budur. Yani çatışmanın nedeni ve sorunlarımızın temelinde ulusçu devlet ve milliyetçilik vardır.

Bugün Kürtlerin büyük çoğunluğu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaktan değil; bir başka etnik aidiyet ifade ettiği için *Türk* sayılmaktan şikâyet etmektedir. Bu tanımlama, hem gerçekçi değil hem de zora ve yalana dayalı bir haksızlıktır. Kürt olması, nasıl onun iradesiyle değilse, Türk olmak da onun iradesine bağlı değildir. Gerçekçi, kalıcı ve adil bir çözüm aranıyorsa geleneksel devlet politikasının ve PKK’nın dayattığı bir yöntemle değil, Kürt halkının talepleri doğrultusunda bir çözüm bulmak gerekir.

3.2. Milliyetçilik

Yaklaşık iki yüz yıldır insanlık milliyetçilik koridorunda boğulmaktadır. Coğrafyamızda da Milliyetçilik; uluslaşmanın ve batılılaşmanın doğurduğu bir sonuçtur. 19.yüzyıldan itibaren Batı modernizminin dayattığı ulusçu/milliyetçi devlet modelleri coğrafyamızı milli devletler üzerinden bölen asıl nedendir. Ne yazık ki bölünmeler sadece ayrı devletler biçiminde gelişmemiş, toplumsal ayrışmaları ve toplumsal bölünmeleri de derinleştiren neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gerçeği dikkate almadan Kürtleri milli taleplerinden dolayı bölücü ve ayrılıkçı nitelendirmek doğru değildir. Milli devleti, dolayısıyla milliyetçiliği meşru sayan anlayışın, Kürtlerin

milliyetçi/ulusalcı taleplerini düşmanlık sayması izah edilemez. Kaldı ki coğrafyamızda bölünmelerin nedeni de Kürtler değildir. Osmanlının dağılmaması için Kürtler ellerinden geleni yapmıştır. Hamidiye alaylarıyla Osmanlıya sonuna kadar bağlı kalan sadece Kürtler olmuştur. Milli Mücadele'de gösterdikleri kahramanlıklarla ülkenin bölünmesini engelleyen yine Kürtlerdir. Milli devlet olamamalarının arka planında da bu vardır. Bu coğrafya da nüfus yoğunluğuna rağmen devlet kurmayan veya devlet olmalarına izin verilmeyen Müslüman unsur sadece Kürtlerdir.

Ayrıca Modern devlet, sadece Kürtleri değil; İslami hayattan, İslami değerlerden, İslami kültürden kopmayan toplumun diğer kesimlerini de tatmin edememiştir. Dolayısıyla devlet-millet çatışması, Cumhuriyet-Osmanlı çatışması, ilk günden itibaren başladığı gibi devam etmektedir.⁸ Sorunlarımızın temelinde bu yabancılaşma, ayrışma ve çatışma vardır. Temel sorunlarımızın tümü, bu çatışmalar üzerinden sürdürülen inkârcı, ırkçı sistemden kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyeti kuran laikçi-milliyetçi elit grup, konjonktürden yararlanarak 1922'de saltanatı, 1924'de de hilafeti kaldırarak milliyetçiliği devlete tamamen hâkim kıldılar. Artık milliyetçilik, '*Türklük*' üst kimliği ile milletin birleştirici resmi ideolojisi olarak dayatıldı. Böylece Türkiye'de milliyetçilik, laikçi ve muhafazakâr kesimlerin ortak paydalarından biri haline geldi. Carlton J. Hayes'in dediği gibi "*Milliyetçilik, resmi Türk dini oldu.*"

Baskıcı yönetimlerin ve zora dayalı birlikteliklerin kalıcı olmadığı tarihsel bir gerçekliktir. Farklılıkları yok sayarak, baskı ve dayatma ile yan yana, bir arada tutulan toplumların üretkenliği, paylaşımı, kardeşliği ve iç barışı da gerçekçi değildir. Bugün de ülke bütünlüğünü tehdit eden Kürtlerin hak ve özgürlük talepleri değil, resmi ideolojinin '*Türklük* dayatmasıdır.

Milliyetçilik/etnik ulusalcılık; saflığımızı, adalet duygularımızı, kardeşliğimizi, toplumsal barışımızı zehirlemektedir. Daha önemlisi, İslami söylem ve değerlerle harmanlanarak damarlarımıza enjekte edilen bu gizli zehir; adalet duygularını zedeleyen, birlikteliğin önündeki en büyük engeldir. Öncelikle, Müslümanlık iddiası taşıyanların bu gerçeğin farkına varmaları gerekir.

⁸ Bugün bazı muhafazakâr kesimlerin elde ettikleri serveti ve bu serveti koruma düşüncesi dindarların sosyal hayatta var olma taleplerini gölgelemiş olabilir. Ancak başörtüsü gibi en temel hakkı bile kanuni dayanak olmadan sadece fiili durum olarak çözmüş olmak yeterli değildir. Bu ülkenin parçası olarak dindarlar kamu hizmeti alan-kamu hizmeti veren ayırımına takılmadan her türlü haktan istifade etmek istemektedirler.

4. SORUNA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Başlığa ilham veren Bediüzzaman Said Nursi'nin Münazarat adlı eserinde bir soruya verdiği cevaptır. Üstad⁹, Adalet temayülünü Ermeni meselesinin çözümü için öne sürer.¹⁰ Yani adalet, esas olandır, ister Gayr-i Müslim, ister Müslüman olsun her kesime uygulanması gerekir. Müslümanların kendi aralarındaki münasebetlerde ise, aslolan adaletten öte ihsandır. Ancak Osmanlı mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bırakın ihsanı, adaleti uygulamaya dahi yanaşmamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşunun üzerinden yüzyıla yakın bir zaman geçtiği halde devlet, hala en temel problemlerini bırakın çözmeyi onlarla yüzleşecek cesareti bile gösterememektedir. Çünkü devlet Türkleştirme politikası ile ulus devlet inşa edebileceği hülyasına kapılmıştı. Ancak olmayacağı, imkânsız olanı talep etmek kendine kötülük yapmaktır. Bugün yapılan kötülük toplumun büyük bir kesiminde mevcut yapıya karşı bir muhalefet olarak ortada durmaktadır.¹¹

⁹ Sosyal meseleler üzerine yaptığı tespitleri, yüzyıl geçtiği halde hala taptaze duran fikirlerin beslendiği kaynağı bilmeden bugünün sosyal sorunlarına doğru çözümler bulmamız mümkün değildir.

¹⁰“Suâl: “Ermeniler bize düşmanlık edip, hile ve hıyanet ediyorlar. Nasıl dostluk üzerinde ittifak edeceğiz?”

Cevap: Düşmanlığın sebebi olan istibdat öldü. İstibdâdın zevâli ile dostluk hayat bulacak. Size bunu katiyen söylüyorum ki, şu milletin saadeti ve selâmeti Ermenilerle ittifak ve dost olmaya bağlıdır. Fakat zelil bir tarzda dost olmak değil, belki milli izzeti muhâfaza ederek, musâlahâ (sulh yapma) elimizi uzatarak.

Birşey söyleyeceğim: Eğer Ermenilerin birden varlık sayfasından silinmesi mümkünse, işte yalnız o zaman size husumetin bir faydası olabilir. Yoksa, mutlaka husumet zarardır. (Bu hiç mümkün olabilir mi?) Halbuki, Adem zamanında yolda arkadaşlık eden bizimle gelmiş büyük bir unsurun (ırkın) yok olması değil, belki küçük bir kavmin mahvı, (Bir Arap atasözünde; önünde, dikenli bir ağacın kabuğunu soyarak kadar güç engeller var, denildiği gibi,) çok zordur. Ömer Dilân Kabîlesi bin senedir yine Ömer Dilândır. Hem de Ermeniler, uyanmışlar; siz uykudasınız, rüyâ görüyorsunuz. Hem de milliyet fikrinde müttefik ve kavîdirler; siz, ihtilâfla şimdilik boşsunuz, hem de galebe etmek istiyorsunuz. Onların sizi mağlup ettiği silahla, yani akıl ile, milliyet fikriyle, yükselme meyliyle, adalet temayülü (meyil ve arzusu ile) mağlup edebilirsiniz. Bence şimdi kılıç vurana, o kılıncın aksi döner, yetimlerine dokunur. Şimdi galebe kılıç ile değildir. Kılıç olmalı, lâkin aklın elinde. Hem de dostluğun sebebi vardır. Zîrâ komşudurlar. Komşuluk, dostluğun komşusudur. Hem de onlar uyandılar, dünyaya yayıldılar, terakkiyât (ilerleme ve yükselmenin) tohumlarını topladılar; vatanımızda ekecekler. Bizi medeniyete mecbur, terakkîye ikaz edip bizdeki milliyet fikrini hüşyâr (uyanık) hale getirecekler.

İşte şu noktalara binâen, onlarla ittifak etmek lâzımdır. Hem de bizim düşmanımız ve bizi mahveden, cehâlet ağa, oğlu zaruret (muhtaçlık) efendi ve torunu husumet beydir. Ermeniler bize düşmanlık etmişlerse, şu üç müfsidin (cehalet, zaruret ve husumet) kumandası altında yapmışlar.”Bediüzzaman Said NURSİ, *Münazarat*, Sadeleştiren Abdullah AYMAZ, Şahdamar, İstanbul, 2006, s.70-71.

¹¹ Son on yıllık AK Parti iktidarı belli ölçüde bu taleplerin sumen altı edilmesini sağlamıştır. Özellikle AK Parti iktidarının birinci döneminde dindarlar, 28 Şubat sürecinde Refah Partisi'nin başına gelenlerden çıkardıkları dersle daha sabırlı davranmışlardır. Ancak şunun göz ardı edilmemesi gerektiği kanaatindeyim; bugün AK Parti iktidarı ile elde edilen kazanımlar(!), dindarların ellerinden alınan haklarıdır. Katsayı adaletsizliği, başörtüsüyle üniversiteye girebilme vs.

Osmanlı mirası üzerine oturmuş yeni cumhuriyet sorunlarını, kabahatlerini örtmek için iki düşman üretmiştir, bunlar; Kürtler ve Dindarlardır. Bugün de Kürt meselesi başta olmak üzere, Türkiye'nin her hangi temel bir siyasi sorununu İslam'dan ayrı düşünerek veya dindarları dışlayarak çözmek mümkün değildir. Türkü, Kürdü, her kesim ve herkes de şunu bilmelidir ki; İslami ana damar; bu coğrafyanın vazgeçilmezidir. Hiç bir fikir ve siyasi görüş bu gerçeği dikkate almadan bu topraklarda kök salamaz. Aksi halde köksüz, dayanaksız ve geçici olmaya mahkûmdur. Bu damarın beslediği ve her kesim için ön gördüğü ortak değer ise; 'adalet'tir. Adaletin tesisi için ise yoksulluk ve zihinlerde bugüne kadar oluşturulan ayrılık düşüncesiyle mücadele etmek gerekir.

4.1. Ekonomik Geri Kalmışlık

Siyasal sistemi 'Adalet' temelinde tesis etmedikçe Türkiye'nin sahip olduğu çoğulcu yapıdan ve farklılıklardan barışa dayalı bir bütünlük oluşturulması mümkün değildir. Adalet sadece çoğulculuğun, inanç ve etnik farklılıkların güvencesi değil, ekonomik, sosyal, siyasi hayatın da teminatıdır. Ekonomik imkânların yüzde doksanına yakını azınlığın kullandığı bir ülkede, sosyal, siyasi ve toplumsal barıştan söz edilemez.¹²

Ekonomik yönden ülkemizin Doğu ve Batı diye ikiye ayrıldığını unutmamak gerekir. Doğu, geri kalmışlığı, Batı ise imkânların azami derece de kullanılmasını ifade eder. Ekonomik dengesizlik devam ettiği sürece toplumsal barış bir aldatmacadan öte değildir. Ülke genelinde yoksulluk, sefalet, açlık ve işsizliğin giderek kitleselleştiği, ekonomik imkânların yüzde doksanına yakını azınlığın kullandığı, sınıflar arası farklılığın en uç noktaya geldiği, en önemlisi de herkesin hak sahibi olması gereken kamu imkânlarıyla farklı ve mutlu yaşayan bir kesim karşısında emeğin karşılığının dahi verilmediği bir toplumda veya siyasi düzende barış, birlik, kardeşlik gibi iddialar gerçeği yansıtmamaktadır. Bu nedenle yönetimde, hak ve özgürlüklerin kullanımında adalet ihtiyacı olduğu kadar dağılımda, paylaşımında da adalet gereklidir.

¹² "Türk bankacılık sisteminde yurtiçi ve yurtdışı yerleşiklerden oluşan 51 milyon 590 bin hesapta tutulan mevduat haziran ayı itibarıyla 718 milyar 791 milyon liraya ulaştı. Mevduatın yarısı yaklaşık 51 bin adet milyoner hesabında tutulurken, 10 bin liraya kadar olan 49,2 milyon adet hesapta saklanan 34 milyar 464 milyon lira ise toplam mevduatın ancak yüzde 5'ini oluşturdu. Son 1 yılda, milyonerler kulübüne 7 bin 931 milyoner eklenirken, bu hesaplarda tutulan mevduat 27 milyar 403 milyon lira artış gösterdi." (Zaman Gazetesi, 09.08.2012) Bu rakamlar var olan ekonomik düzeni açıkça ortaya koymaktadır. %5'lik kesim yaklaşık olarak mevduatın %95'ini elinde bulundurmaktadır. Bu sadece buzdağının görünen kısmıdır, daha detaylı bir incelemenin ortaya daha vahim bir tablo çıkaracağını düşünüyorum. Ekonomik gelişmişliğimizi bir de bu açıdan değerlendirmemiz gerektiği kanaatindeyim.

4.2. İnkârcı Politikalar

Baskıcı, dayatmacı, inkârcı politikaların ve devlet uygulamalarının ‘barış’ temelinde birlikteliği sağlamadığı yaşanan iç savaş ve çatışmalardan anlaşılmıştır. Dayatmaların, tersine toplumsal ayrışmayı derinleştirdiği de Kürt meselesi örneğinde olduğu gibi bütün çıplaklığı ile ortadadır. Artık aynı politikalarda ısrar etmenin kimseye yararı olmadığı gibi, gidişat toplumsal felakete dönüşme riskini de bünyesinde barındırmaktadır. Bugün ülke bütünlüğünü tehdit eden ne hak ve özgürlükler talebidir, ne de Kürt sorunudur. Asıl tehdit ve tehlike yüz yıllık dayatmacı politikalar da ısrar edilmesidir.

Kürtlerin meşru ve haklı taleplerini “*milliyetçilik*” olarak tanımlamak haksızlıktır. Milliyetçilik; bir halkın etnik egemenliğini istemektir. Kimlik ise; milliyetçilikten farklıdır ve bir halkın var olma talebidir. Bu bağlamda yaşadığı toprakları ve ait olduğu coğrafyayı ‘vatan’ olarak tanımlaması da ayrılıkçı ve bölücü olarak tanımlamak doğru değildir. Bir halkın binlerce yıl üzerinde yaşadığı toprakları yurdu, vatani olarak tanımlamasından daha tabii ne olabilir?

Bilinmelidir ki, ulusçu/ milli devlet felsefesi değişmedikçe eşitlik, özgürlük, adalet, hukukun üstünlü gibi taleplerin hayata geçirilmesi mümkün değildir.

a. Toplumsal Barışın Tesisi

Birlikte yaşamın ilk koşulu, bireysel ve toplumsal alanda bir zihniyet değişimini sağlamaktır. Farklılıklar öğrenilmeden ve ‘öteki’yi farklılıklarıyla tanıyıp kabul etmeden birlikte yaşamın koşulları oluşturulamaz. Bunun için bireylerin ve toplumun zihinlerinde iç barışın temini gerekir. Toplumsal barışın önemli bir yolu da; farklı kesimlerin ortak bir paydaya yönlendirilmesidir. Bize benzemesini, bizim gibi inanmasını, bize itaat etmesini sağlayarak oluşturulan birlikteliklerin de çözüm olmadığı açıktır.

Öncelikle coğrafyamızda farklı unsurları yüzlerce yıl bir arada tutan, birlikte yaşatan ortak paydanın ne olduğuna bakmak gerekir. İmparatorlukların, Müslüman hâkimiyetinin elbette rolü büyüktür. Bu ortak paydanın din olgusunu aşan, ancak dini de kuşatan bir siyasal projenin olduğunda kuşku yoktur. Sorun, bizim bu projeyi anlamakta ve günümüze uyarlamakta yaşadığımız zorluklardan kaynaklanmaktadır. Üzerinde yaşadığımız bu coğrafyanın tarihi, sadece bölgemize değil, yeryüzüne farklılıklarıyla birlikte yaşama ve hoşgörü örneği sunmuştur. Belki de yeryüzü coğrafyasının tek örneğidir. Cami-kilise ve havralar aynı mahallede hayat bulmuştur. Bu İslam medeniyetinin engin hoşgörü kültüründen kaynaklanmıştır. Bu hoşgörü ikliminde Müslümanlar, Hıristiyanlar, Yahudiler veya Türkler, Araplar, Farslar, Kürtler dinî veya etnik ayrımcılığa dayalı ciddi sayılabilecek düşmanlıklar, savaşlar, çatışmalar yaşamamışlardır. Endülüs Emevi Devleti’nin yıkılmasından sonra Yahudiler ve Hıristiyanlar kendi dindaş ve soydaşlarına değil, Osmanlı’ya sığınmışlardır.

Yani İslam medeniyeti sadece Müslümanların değil bütün insanlığın medeniyeti olmuştur. Bugün ihtiyacımız olan siyasal proje, bu medeniyettir.

4.4. Ortak Miras, Ortak Gelecek

Her milletin bağımsız bir tarihe sahip olma isteği doğal karşılanabilir ancak ne kadar gerçekçi ve gerçekleştirilebilir bir istektir? Coğrafyamızın gerçekleriyle ne kadar örtüşmektedir? Bence asıl önemli olan, bu coğrafyanın onurlu bir parçası olarak varlığını sürdürmektir. Yoksa tarih bize bugünden sonrası için ipucu vermektedir. Yaşayacağımız gelecek dünden ayrı olmayacağı gibi gayrı da olmayacaktır. Bu coğrafyanın farklı unsurlarının ortak kaderi tarihseldir. Tarihimizi hiçbir etnik unsur ya da inanç grubu tek başına oluşturmamıştır. Ortak bir geleceği de hiçbir etnik unsur veya inanç grubu tek başına gerçekleştiremeyecektir. Ayrıca geçmişten farklı olarak ortak kader, günümüzde çok daha zorunlu hale gelmiştir. Türkler, Kürtler ve diğer unsurların hiç birinin kendi kaderini tek başına yaşamaları mümkün değildir. Buna göre doğru ve yaşanabilir olan; siyasal sistemi, dolayısıyla Türkiye'yi birlikte yeniden ve çağın da ruhuna uygun inşa etmektir.

4.5. Üniter Devlet Modeli

Ulus/millî devlet paradigması iflas etmiş, Türk modernleşmesi çökmüştür. Türkiye'nin artık üniter-ulus devlet paradigması ile bütünlüğünü daha fazla sürdürmesi mümkün görünmemektedir. "Demokratik federal devlet" veya Federasyon, Otonomi, Özerklik gibi etnik kimliğe dayalı çözüm yöntemleri tartışılabilir ve demokrasilerde kabul edilebilir siyasal devlet modelleridir. Ortadoğu bölgesinin yeniden şekillendirilmesine de bu modellerin uygun görüldüğü anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de mevcut devlet felsefesinde ısrarlı olarsa bundan farklı bir çözüm yönteminin söz konusu olamayacağı açıktır. Ancak "etnik temele dayalı" Federasyon, Otonomi, Özerklik gibi Batı kaynaklı modellerin tıpkı üniter-ulus devletler gibi birleştirici olmaktan çok ayrıştırıcı olmaları, uzun vadede yeniden ayrılımlara, bölünmelere neden olabilir.

Türkiye örneği dikkate alındığında, "az toprak çok nüfus" anlayışı içerisinde gerçekleştirilecek bir özerklik ya da federasyon yapısı yeni sorunları da beraberinde getirecektir. Etnik bölge statüsü en azından tehçire yol açabilir. Nüfus yoğunluğu ve dağılımı dikkate alındığında etnik özerklik veya federasyon Kürtlerin yararına görünmemektedir. Amerika Birleşik Devletleri örneğindeki bir federal sistemden çok medeniyet kentleri merkezli bölgesel yapılar adaletin bütün topluma yayılması açısından daha uygun olduğu kanaatindeyim. Bu yapının coğrafyamızın kültürel, tarihi ve etnik yapısıyla da uyumlu olması gerekir. Türkiye coğrafyası bütün bölgeleriyle homojen bir yapıya sahip olmadığından dolayı keskin hatlar yeni çatışmalara ve ayrışmalara sebep olabilir. Esas olan ayrışmayı, dağılmayı, bölünmeyi önlemek ise, millî yapılar yerine ortak aidiyet duygusu verecek ve *adaleti* esas alacak kurum-

lar, kuruluşlar inşa ederek toplumsal barışı ve ülke bütünlüğünü korumak mümkündür. Ulus/milli devlet paradigması devam ettikçe Kürtlerin de etnik özerklik, federasyon ve milli devlet kurma arzuları ve bu amaca yönelik mücadeleleri devam edecektir.

4.6. Bölgesel İttifaklar

Ortadoğu ve Afrika emperyalist dayatma ile yeniden şekillenmektedir. Sadece siyasi rejimler değil, sınırlar da değişmektedir. Gerçekten tarih bu coğrafyada tekrerrür etmektedir. 20. yüzyılın başlarında yaşanan acıların yeniden yaşanmaması için bölge ülkelerin inisiyatif olarak değişimi kendi elleriyle gerçekleştirmeleri gerekir.¹³ Kısa vadede bu mümkün görünmese de en azından bir ideal olarak yakın coğrafyamızda Türkiye- Suriye- Irak ve Kürtler *birlik* inşa edecek siyasi bir proje geliştirebilirler.

4.7. Ülke Bütünlüğü

Devletin tekil, ayırıcı, milliyetçi dayatmaları Kürtlerin ayrılma taleplerini güçlendirmektedir. Ancak ayırılmak, yeni devlet kurmak sorunların çözümü demek değildir. Bütün dünya birlikler arayışı içinde iken ayrılma, bölünme kimin çıkarına olacaktır? Ayrılma değil, aksine tüm farklılıkların özgür ve kardeşçe yaşayabildiği, hukukun üstünlüğüne dayalı birliktelik oluşturarak bölgeye örnek olunabilir. Bölge barışı ve Türkiye'nin esenlik iklimine kavuşması ancak bu şekilde mümkün olur.

Kürt meselesinde, ülke bütünlüğünü temel almayan bir çözüm etrafında toplumsal barış sağlamak mümkün değildir. Savaşırsız, çatışmasız bir ülke, ancak adalet güvencesinde sevgi ve barış toplumu ile mümkündür. Bütün meselelerimizi gönül gözüyle, yani toplumsal sorunlarımızı etnik, ideolojik veya ekonomik temelden değil; insani, ahlaki ve adalet boyutuyla değerlendirmeliyiz. Bana göre dünya görüşümüzün temelini ahlak sistemi oluşturmalıdır ve 'Hak' merkezli olmalıdır. Amacımız, bütün farklılıklarımızla kardeş sevgisiyle yoğrulmuş ve adalet ile yönetilen bir topluma dönüşmektir. Etnik, dinî vb. temel sorunlarımızın çözümü, kendi değerlerimiz üzerinden yola çıkarak evrensel değerlerle buluşmaktır.

Birlikte yaşamamız ve toplumsal barışımızın olmazsa olmaz koşulu, Kürt meselesini "Etnik kimlik" üzerinden değil, "Haklar" üzerinden ülke bütünlüğü temelinde çözmektir. Türkler ve Kürtler de aynı coğrafyanın, müşterek tarihin ortak halklarıdır. Birlikteliği bu ortak değerlerde aramak gerekir. Ortak bir gelecek de bu değer-

¹³ Ne yazık ki, bugüne kadar aynı acıların tekrar yaşandığına şahit olduk ve durum içler acısıdır. Devletlerin iktidar ve hâkimiyet mücadelesinde dün atların ayakları altında ezilen insanlar bugün tankların, bombaların altında can vermektedir. Şunu bilmemiz gerekir ki; hak taleplerini zalimlik yaparak elde etmeye çalışanlarında bu dünyaya katacakları bir ufuk yoktur. Değişen sadece kişiler olacak zulüm, baskı ve şiddet devam edecektir. Libya'da Kaddafi'nin iktidardan gitmesi doğru oldu, ancak Kaddafi'yi yerlerde sürükleyerek öldüren bir zihniyetin o ülkeye katacağı bir değer olduğuna da inanmıyorum.

lerin referans alınmasıyla mümkündür. İnanıyorum ki Kürtler; ülkelerini, vatanlarını Kürt olarak sevmek istiyor. Bunun gereğinin yapılmasını talep ediyor. Peki, ülkesini, vatanını sevmek için Türk olmak mı gerekiyor?

4.8. Temel Hak ve Hürriyetler

Kürt meselesi; temel hak ve hürriyetler sorunudur. Toplumun diğer kesimlerinin temel hak ve sorunlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Çözümünü de bu temelde ele almalıyız. Bir Türk'ün Türklükten ve vatandaşlıktan doğan hakları ne ise; bir Kürdün de Kürtlükten ve vatandaşlıktan doğan hakları eşit hale getirilmelidir. *Adaletin* gereği de, bütünlüğümüzün yolu da budur. Milliyetçiliği rafa kaldırarak, Adalet ortak paydasında çözülemeyecek hiçbir sorunumuz yoktur. Devlete, hükümete ve herkese düşen, adil olmaktır. Kardeşlik ancak bu adaletin tesisi ile sağlanır. Bunun için izlenmesi gereken tek yol "adalet"tir. Temel hak ve hürriyetlerin çözüm yolu ise kanunlar ve en önemlisi anayasadır. Çünkü eşitlik hukuktur ve adaletin hâkim olduğu bir düzende ise herkes birdir. Bu nedenle Kürtlerin hakları bellidir, sorumlusu da, muhatabı da yine devletin kendisidir.

4.9. PKK

Bugün, öncelikle PKK sorununu çözmek gerekir. Bu sorunun muhatapları, Kürt sorunun aksine bellidir, karmaşık da değildir. Muhatap İmralı ve PKK'dır. Zaten, bugün Oslo görüşmeleri ile PKK'nın muhatap alınarak Örgüt ile müzakereler yapıldığını bütün kamuoyu bilmektedir.¹⁴ Bu yöntemi doğru ve çözüme yönelik bir yaklaşım olarak görüyorum. PKK'nın yerel boyutları olduğu kadar, bölgesel ve uluslararası boyutları da vardır. En önemlisi, ABD ve bölge ülkeleri olmaksızın çözüm mümkün görünmemektedir. BDP başta olmak üzere siyasi ve sivil unsurlar yanında, Örgüt temsilcileri, ABD, bazı Avrupa ülkeleri (İngiltere, Almanya, Fransa gibi), Irak Kürdistan Yönetimi ve komşu ülkelerle diplomatik görüşmeler yoluyla PKK silahsızlandırılmalıdır. Çünkü önemli ve öncelikli olan, silahların susturulup çatışmasız ortamın sürekli hale getirilmesidir. Bu durum Kürt meselesinin çözümü için de altyapı oluşturacaktır.

Örgüt'ün talebi olmadığı halde kamuoyunda sıkça gündeme getirilen Genel Af tartışmalarını gereksiz buluyorum. Zaten silahsızlanmanın gerçekleşmesi durumunda Genel Af bu sürecin zorunlu bir sonucu olacaktır. Bugün itibarıyla yapılması gereken; tutuklu bulunan Kürt siyasetçilerinin serbest bırakılması ve güvenlik merkezli politikaların terk edilmesidir. Otuz yıllık süreçte ne kadar çok insanın mahkemeler kanalıyla haksız olarak mahkûm edildiği göz önünde tutulursa şu soruyu sormak bir

¹⁴ Aslında PKK ile müzakerelerin tarihi eskidir ve AK Parti ile başlamamıştır. Turgut Özal'ın Özel Kalemî Feyzi İşbaşaran: "Eşref Bitlis'ten sonra Özal da bizzat Kuzey Irak'a giderek Öcalan'la yüzyüze görüştü. Bütün şartlarda anlaşılmıştı. Ancak hem Özal hem de Eşref Paşa peşpeşe öldü" demektedir. (Radikal, 15.06.2012) Aynı durum dolaylı da olsa bütün hükümetler için geçerlidir.

zorunluluktur: “Bir masumu cezalandırmak mı, yoksa on suçluyu affetmek mi daha zararlıdır?”

4.10. Hukuk ve Kanunlar

Adaletin tezahür edeceği saha hukuktur. Adalet hukuk ile tesis edilir, aksi taktirde toplumun hak taleplerinin ve başkaldırıların sonu alınamaz. Türkiye öncelikle darbe anayasasından ve ayrımcılığa sebep olan kanunlardan kurtulmalıdır. Anayasa yapılırken “değiştirilmesi dahi teklif edilemeyen” maddeler dâhil adalet devletinin tesisi için engel olan bütün kısıtlamalar kaldırmalıdır. Mevcut anayasa ideolojisinin yeni anayasa için bağlayıcı olmaması gerektiğine inanıyorum. Bu nedenle cesur olunmalı ve zihniyet değişimine imkân verilmelidir. Her ne kadar yeni anayasanın mümkün olacağına mevcut tablo içinde inanmasam da bunun dillendirilmesi ve tartışılması zorunluluktur. Ayrıca, Avrupa Birliği ile yaşanan değişim ve dönüşüm süreci şunu göstermiştir ki; en iyi kanunların olması tek başına yeterli değildir. Kanunların uygulayıcıları olan yargıda da zihniyet değişimine ihtiyaç vardır. Hukuku, devleti ve ideolojiyi korumak için değil insanı korumak için uygulamak gerekir.

4.11. İslam Medeniyeti

Türkler, Batılılaşma ile değil, İslam ile medenileştiler ve yeryüzünün en büyük medeniyetlerden birini kurdular. Ziya Gökalp: “İslam, Arapları çadırdan, Türkleri ise bozkırdan kurtarıp medeni hale getirmiştir.” diyerek yerinde bir tespit yapmaktadır. Bu nedenle “aidiyet” üst kimliğimiz bugün yeniden ‘medeniyet’ olmalıdır. Bu kimlik, etnik, coğrafi, millî veya dini bir tanımlamadan çok daha kuşatıcı ve evrenseldir. Türklük veya Kürtlük gibi millî aidiyetler yerel ve özeldir. Ayrıca ayrıştıracı ve ötekileştiricidir. Ortak bir coğrafyayı paylaşan Türkler, Kürtler, Araplar gibi farklı unsurları, ortak bir paydada buluşturacak ve hepsini ihata edecek olan ancak medeniyet kimliği olabilir. Etnik kimlikler ve kültürel farklılıklar arasındaki çatışmaları da önleyecek çözüm yolu da bir medeniyet aidiyetidir. Medeniyet; farklılıklara izin verdiği kadar kültürler arası geçişliği de kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle kendi etnik ve kültürel kimliğimizin üzerinde medeniyet kimliğimizi merkeze almalıyız.

Kuşkusuz medeniyet üst kimliği, bugünden yarına gerçekleştirilecek bir proje değildir. Asırlarca ortak bir medeniyet etrafında yeryüzüne örnek olmuş coğrafyamız, ne yazık ki yaklaşık üç yüzyıldır bir bunalım yaşamaktadır. Afrika ve Orta Doğu’da yaşanan kaos, bu bunalımın sonucudur. Ancak Batı medeniyeti de bu bölgelerimizde yaşanan kaosu derinleştirmekten başka işe yaramamıştır. Krallıklar, ulus-devletler, faşist diktatörlükler, birbirleriyle yapılan savaşlar, sunî sorunlar üzerinden çekişmeler, iç savaşlar ve en son terörizm üzerinden sömürge sistemi devam etmektedir.

Bu coğrafyayı yeniden kuşatacak bir İslam aidiyetine ve medeniyet üst kimliğine ihtiyaç vardır. Çünkü İslam Müslümanlar için bir din olduğu kadar bu coğrafyanın

diğer unsurları için de bir kültürdür. Bu medeniyet anlayışıdır ki; bütün etnik kimlikleri ve dinleri bir arada tutmayı başarmıştır. Yakın geleceğimizin birleştirici unsuru yine ve ancak böyle bir medeniyet olacaktır. Unutulmamalı ki; “Her gelecek yakındır.”

SONUÇ

Bütün problemleri çözmenin ve elbette Kürt sorununu çözmenin yolu adaletin hüküm sürdüğü hukuk devletinin tesisi ile mümkün olacaktır. Bugüne kadar izlenen, ortak değerleriyle ve farklılıklarıyla aynı millet olma yerine farklılıkları yok sayarak tek ulus olma hedefi tutmamıştır. Bu gerçekten yola çıkarak, devletlerin ve milletlerin tek çatı altında entegrasyonların savunulduğu bir dönemde, üstelik AB gibi bir örneği varken, aynı coğrafyayı, aynı tarihi, aynı değerleri paylaşan halkların, toplumsal kümelerin entegrasyonu neden mümkün olmasın? Kaldı ki bunun örnekleri bu coğrafyada yüzlerce yıl hayat bulmuştur. Kürtler ve Türkler de aynı coğrafyanın, aynı tarihin ortak halklarıdır. Birlikteliği bu ortak değerlerde aramak gerekir. Ortak bir gelecek de bu değerlerin referans alınmasıyla mümkündür. Yeni değerler aramanın gereği de, faydası da yoktur. Sorunun çözümünü; farklı unsurlarıyla birlikte aynı medeniyet anlayışını esas alan ve baştan aşağı yeniden yapılandırılacak, bireysel ve kolektif haklar temelinde bir “hukuk devleti” modelinde görmek gerekir. Böyle bir devlet, hem coğrafyamızın çoğulcu yapısı hem de uygarlık adına model bir devlet olacaktır.

Kürtler, son yüzyılda uğradıkları haksızlık ve güven bunalımından, adaletin hüküm sürdüğü bir yapı ile kurtulabilirler. Kendilerine zulüm yapılmayacağına, haklarına tecavüz edilmeyeceğine duyacakları güven ile ayrılık düşüncesinden sıyrılıp yeniden birlikte yaşama düşüncesini savunabilirler. Bu güven tesis edildiğinde adalete herkes boyun eğecektir. Aksi taktirde “verdikçe daha fazlasını istiyorlar” yaklaşımı bir tekebbür ifadesidir ve adaletin bir lütuf olarak dağıtıldığı havası oluşturulmaktadır. Oysa bugün Kürtler başkasında olanı, sadece bir kesime ait olanı değil herkesin hakkı olanı kendileri için de talep etmektedirler. “Başkasına adet olan Kürtlere neden lütuf olsun?”

KAYNAKLAR

Abdülbaki Erdoğan, Mahzun Mezopotamya, Elips, Ankara, 2008.

Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, Bilinmeyen Osmanlı, OSAV, 2000.

Bediüzzaman Said NURSİ, Münazarat, Şahdamar, İstanbul, 2006.

15.06.2012 tarihli Radikal Gazetesi.

09.08.2012 tarihli Zaman Gazetesi.

27 Nisan 1925 tarihli Vakit gazetesi.